

BƏDƏN TƏRBIYƏSİ VƏ İDMANA RƏHBƏRLİKDƏ DÖVLƏT TƏŞKİLATLARININ ROLU

M.Ə. Məmmədzada

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası
“İdman menecmenti və kommunikasiya” kafedrası
mujgan.mammadzada@sport.edu.az

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 1 noyabr 2020

Dərc olunub: 5 dekabr 2020

© 2020 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya: Müasir mərhələdə ölkədə sosial idarəetmə, əsasən dövlət və ictimai orqanlar tərəfindən həyata keçirilir. Bununla da, bədən tərbiyəsi və idman hərəkətinin idarə edilməsi iki prinsip - dövlət və ictimai idarəetmə prinsipləri üzrə aparılır. İdarəetmənin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi dövlət orqanları və ictimai təşkilatların bir-biri ilə nə dərəcədə bağlılığı və birgə fəaliyyətinin səviyyəsindən asılıdır. Bu orqanlar öz sahələrində bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı ilə yanaşı təhsil alan gənclərin, hərbi xidmətçilərin, şəxsi həyatın fiziki hazırlığı ilə bağlı pedaqoji dərslərin, məcburi məşğələlərin saatlarının həcmi, dərstdən kənar və xidmətdən azad idman məşğələlərinin təlim-məşq proseslərinin növləri və vaxtlarını planlaşdırır, fiziki hazırlığın səviyyəsini müəyyən edən testlər və tələb normativlərini hazırlayıb təsdiq edirlər.

Açar sözlər: *bədən tərbiyəsi və idman, idarəetmə, dövlət təşkilatları, fiziki hazırlıq, dövlət qayğısı.*

Məlum olduğu kimi, sovet dövründə Azərbaycan idmançılarının beynəlxalq yarışlarda iştirak edib, bacarıqlarını nümayiş etdirmək imkanları son dərəcə məhdud idi. Milli müstəqiliyin ilk illərində də vəziyyət ürəkəçən deyildi. Ümummili böhran şəraitində diqqətsizlik və laqeyd münasibət idman komplekslərinin dağılmasına, tanınmış idmançılarımızın başqa dövlətlərin bayraqları altında beynəlxalq yarışlarda iştirakına, ölkənin idman potensialının sarsılmasına gətirib çıxartmışdır.

Yalnız Ümummilli lider Heydər Əliyev 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonar

idmanın inkişafı dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri kimi müəyyənləşdirildi, bu sahədə yüksəlişin əsası qoyuldu. Azərbaycan tədricən idman ölkəsi kimi beynəlxalq aləmdə tanınmağa başladı, olimpiya hərəkəti geniş vüsət aldı. Qısa zaman kəsiyində həyata keçirilən məqsədyönlü tədbirlər sayəsində idmançılarımız möhtəşəm qələbələrə imza atdılar.

Ümummilli liderin idman sahəsində yeritdiyi siyasət 1997-ci ildən yeni mərhələyə qədəm qoydu. Belə ki, cənab İlham Əliyevin Milli Olimpiya Komitəsinin prezidenti seçilməsi dövlətin idman siyasətinin yeni şəraitdə gerçəkləşməsinə böyük imkanlar açdı. İdmançılarına dövlət qayğısı ilə yanaşı idmanın maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində mühüm işlərə start verildi. 2000-ci ildən etibarən ölkənin bölgələrində müasir olimpiya idman kompleksləri tikilib istifadəyə verilməyə başladı.

Bu gün ölkəmizin qarşısında bədən tərbiyəsi hərəkəti və fiziki tərbiyə sistemini yəni-dən qurmaq, vətəndaşların sağlamlığını möhkəmləndirmək naminə bədən tərbiyəsi vasitələrindən səmərəli istifadə etmək, idmanımız üçün müasir baza yaratmaq və onu xalqın məişətinə daxil etmək kimi mühüm vəzifələr durur. Burada yeni qəbul edilmiş (2009-cu ildə) Azərbaycan Respublikasının “Bədən tərbiyəsi və idman haqqında” qanunu mühüm rol oynayır.

Bədən tərbiyəsi və idman özbaşına idarə olunmur. Müasir dünyanı idmansız təsəvvür etmək mümkün deyildir. İdman həm də insanlara mənəvi qüvvə, nikbinlik, həyat eşqi bəxş edən böyük əyləncə, istirahət, tamaşa, şirin zövq mənbəyidir. [1]

Azərbaycan Respublikasında dövlətin qarşısında duran tarixi vəzifələrin, o cümlədən dövlətçiliyin, iqtisadiyyatın və sosial sahələrin

inkışafı və möhkəmləndirilməsində bədən tərbiyəsi və idmanın əhəmiyyətinin xüsusi rolu gündən-günə artmaqdadır.

Azərbaycan Respublikasında bədən tərbiyəsi və idmana rəhbərliyi həyata keçirən ali qanunverici orqanları Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi və Naxçıvan MR-in Ali Məclisidir. Milli Məclis ölkədə bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafını tənzimləyən qanunvericilik aktlarını qəbul edir.

Naxçıvan MR-in Ali Məclisi Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisində bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafını təmin edən və tənzimləyən «Bədən tərbiyəsi və idman haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa zidd olmayan spesifik qanunvericilik aktlarını qəbul edir.

Cəmiyyətin idarə edilməsində iştirak edən dövlət orqanları, əsasən üç qrupa ayrılır: ümumi, sahə və xüsusi səlahiyyətli orqanlar.

Ümumi səlahiyyətli dövlət icra hakimiyyəti orqanları sırasına Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, yerli (şəhər və rayon) icra hakimiyyəti aparatları aid edilir.

Müasir mərhələdə bədən tərbiyəsi və idmanın idarə edilməsi quruluşunda yerli icra hakimiyyəti aparatı orqanlarının rolu nəzərə çarpacaq dərəcədə artmışdır.

Sahə səlahiyyətli orqanlara nazirliklər, komitələr, baş idarələr, dövlət şirkətləri və müəssisələr aiddir [2]

Xüsusi səlahiyyətli orqanlara bilavasitə bədən tərbiyəsi və idman hərəkətinə rəhbərlik edən dövlət orqanları aid edilir. Hazırkı dövrdə bu orqan Azərbaycan Respublikası Gənclər və İdman Nazirliyidir. Yerlərdə isə bu nazirliyin yerli icra hakimiyyəti aparatının strukturuna daxil edilmiş «şəhər və rayon gənclər və idman idarələridir».

Bədən tərbiyəsi və idman hərəkətinə rəhbərlik, bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafına, dövlət proqramının yerinə yetirilməsinə nəzarət, bu sahədə direktiv qərarların və digər normativ sənədlərin hazırlanması işləri ali dövlət hakimiyyəti orqanlarının aşağıdakı bölmələri tərəfindən həyata keçirilir:

Prezidentin icra aparatında - humanitar siyasət şöbəsi;

Milli Məclisdə - sosial siyasət daimi komissiyası;

Nazirlər kabinetində - elm, mədəniyyət, təhsil və sosial problemlər şöbəsi.

«Bədən tərbiyəsi və idman haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası prezidentinin 27 avqust 2009-cu il tarixli 147 sayılı fərmanına əsasən ölkədə bədən tərbiyəsi və idman işlərinin həyata keçirilməsi, bu hərəkətin idarə edilməsi məsuliyyəti, əsasən aşağıdakı nazirliklərə həvalə olunmuşdur:

1. Gənclər və İdman Nazirliyi;
2. Təhsil Nazirliyi;
3. Müdafiə Nazirliyi;
4. Daxili İşlər Nazirliyi;
5. Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi;
6. Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyi;
7. Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi;
8. Azərbaycan Respublikası Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti;
9. Azərbaycan Respublikası Dövlət Sərhəd Xidməti;
10. Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqyası Xidməti;
11. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti yanında Dövlət Feldyeger Xidməti;
12. Dövlət Təhlükəsizlik Xidməti;
13. Səhiyyə Nazirliyi;
14. Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi;
15. Mədəniyyət Nazirliyi;
16. Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkəti - (Səhmdar Cəmiyyəti);
17. Yerli icra hakimiyyəti orqanları.

Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sərəncamı ilə təsdiq edilmiş «Bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafının dövlət proqramı»na uyğun olaraq ölkədə bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafının təmin edilməsində daha çox sayda dövlət orqanlarının müvafiq sahələr üzrə iştirakı planlaşdırılmışdır.

Eləcə də ayrı-ayrı xidmət sahələrində müvafiq nazirliklər, komitələr və şirkətlər dövlət orqanlarına aid idarəetmədə icraçı orqan funksiyasını həyata keçirirlər.

Bu orqanlar öz sahələrində bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı ilə yanaşı təhsil alan

gənclərin, hərbi xidmətçilərin, şəxsi heyətin fiziki hazırlığı ilə bağlı pedaqoji dərslərin, məcburi məşğələlərin saatlarının həcmi, dərstdən kənar və xidmətdən azad idman məşğələlərinin təlim-məşq proseslərinin növləri və vaxtlarını planlaşdırır, fiziki hazırlığın səviyyəsini müəyyən edən testlər və tələb normativlərini hazırlayıb təsdiq edirlər.

Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən bütün ümumtəhsil orta məktəbləri, dövlət ali və orta ixtisas təhsili müəssisələri, texniki-peşə məktəbləri (ayrı-ayrı spesifik idarə mənsubiyyətli təhsil müəssisələri istisna olmaqla) Təhsil Nazirliyi sistemində daxildir [3]

Məktəblilərin və tələbələrin fiziki cəhətdən tərbiyə olunmalarına ümumi rəhbərlik Təhsil Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir. Təhsil sistemində bədən tərbiyəsi və idman işlərinin təşkili, inkişafı və həyata keçirilməsinə nəzarət Təhsil Nazirliyinin «Təhsil» İdman Mərkəzi tərəfindən planlaşdırılır və təmin edilir.

Uşaq və gənclərin fiziki və mənəvi inkişafına diqqət günümüzün vacib məsələlərindəndir. Danılmaz faktdır ki, sağlam ruhda yetişən uşaq, yeniyetmə və gənc sabahın əsgəri, vətənin keşikçisidir. Azərbaycan dövləti gənc nəsəl xüsusi qayğı ilə yanaşır, gəncliyin vətənpərvər ruhda tərbiyəsinə yetərinə diqqət ayırır.

Gəncliyin vətənpərvər ruhda tərbiyəsi ölkə üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məhz buna görə Azərbaycan Müdafiə Nazirliyi ötən illər ərzində Azərbaycan idmanına böyük töhvələr verib. Ordumuzda hərbiçilərin fiziki hazırlığının yüksəldilməsində Mərkəzi Ordu İdman Klubunun xüsusi xidmətləri var. Azərbaycanda idman, fiziki hazırlıq Silahlı Qüvvələrdə də möhkəm əsaslar üzərində qurulub. MOİK-də təkcə hərbi xidmət keçənlər deyil, yüzlərlə mülki şəxs də müxtəlif idman növlərinin sirlərinə yiyələnirlər. İndiyədək bu idman ocağında dünya, Avropa və Olimpiya çempionatlarının, müxtəlif beynəlxalq yarışların qalibləri və mükafatçıları yetişib.

Azərbaycanın milli maraqlarının və təhlükəsizliyinin təmin olunmasında özünəməxsus yeri və rolu olan Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətinin Heydər Əliyev adına Akademiyasında ən müasir standartlara cavab verən İdman-

Sağlamlıq Mərkəzi kursantlarının, dinləyicilərinin, ümumən Xidmətin bütün şəxsi heyətinin istifadəsinə verilmişdir [5].

DTX-nın İdman Sağlamlıq Mərkəzində (İSM) müxtəlif idman növləri üzrə mütəmadi olaraq yarışlar və turnirlər keçirilir. Akademiyanın kursant və dinləyicilərinin, eləcə də xidmətin əməkdaşlarının idmanla məşğul olmaları, fiziki sağlamlıqlarını möhkəmləndirmələri üçün hər cür şərait yaradılıb. Bu cür idman ocaqlarının istifadəyə verilməsi Azərbaycanın güclənməsinə xidmət edəcək səriştəli və sağlam gənc kadrların yetişməsi məqsədini daşıyır.

Daxili İşlər, Fövqəladə Hallar Nazirlikləri, Dövlət Gömrük Komitəsi, Respublika Dövlət Mühafizə Xidməti, Dövlət Sərhəd Xidməti, Nazirlər Kabineti yanında Dövlət Feldyeger Xidməti və Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətinin şəxsi heyətlərinin tabeçiliklərində olan orqanların işçilərinin, daxili və sərhəd qoşunlarının hərbi xidmətçilərinin fiziki hazırlığı onların ayrı-ayrı sahələr üzrə tələb olunan spesifik tətbiqi fiziki hazırlığının təmin edilməsi nəzərə alınmaqla təşkil edilir və həyata keçirilir [4].

Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyində ölkədə bədən tərbiyəsi və idmanla məşğul olanlara tibbi xidmət və nəzarəti təşkil edir. Bədən tərbiyəsi və idmançılara tibbi nəzarət və xidmət işlərini nazirliyin sistemində fəaliyyət göstərən tibbi bədən tərbiyəsi dispanserləri, xəstəxana və klinikaların həkim nəzarəti kabinetləri, səhiyyə və tibbi məntəqələrin həkimləri və digər tibbi müəssisələr həyata keçirirlər.

Bu tibbi müəssisələr eyni zamanda perspektibli və yüksək səviyyəli idmançıların hazırlığına və yarışlarda iştirakına da tibbi nəzarəti təmin edir.

ƏDƏBİYYAT

1. “Bədən tərbiyəsi və idman haqqında” Qanun. Bakı, 2009.
2. **Əliyev A., Əsgərova N., Qurbanov A.** *Bədən tərbiyəsi və idman hərəkətinin idarə edilməsi*. Dərslük. Bakı, 2006.
3. **Əliyev A., Əliyev V., Qasimov Ə.** *Bədən tərbiyəsi və idmanın idarə edilməsi və iqtisadiyyatı*. Dərslük. Bakı, 2005.

4. Филиппов С.С. *Менеджмент физической культуры и спорта*. Учебник, Москва, 2018, 212 с.
5. "Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafının dövlət proqramı". 11 fevral 2014.

РОЛЬ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНОВ В УПРАВЛЕНИИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРОЙ И СПОРТОМ

М.А. Мамедзаде

*Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта
кафедра «Спортивного менеджмента и коммуникаций»*

Аннотация: На современном этапе социальное управление в стране осуществляется в основном государственными и общественными органами. Таким образом, управление физической культурой и спортом основывается на двух принципах – принципах государственного и общественного управления. Успешное внедрение управления зависит от степени взаимосвязанности и совместной деятельности государственных органов и общественных организаций. Наряду с развитием физической культуры и спорта по специальностям эти

органы планируют объем педагогических занятий, часы обязательных занятий для молодежи, военнослужащих, личного состава, виды и время внеклассных и внеучебных занятий спортом, физической культурой. разрабатывать и утверждать тесты и требования, определяющие уровень.

Ключевые слова: *физическая культура и спорт, менеджмент, государственные органы, физическая культура, общественная забота.*

THE ROLE OF GOVERNMENT AGENCIES IN THE MANAGEMENT OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

M.A. Mammadzade

*Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
department of "Sports Management and Communication"*

Annotation: At the present stage, social management in the country is carried out mainly by state and public bodies. Thus, the management of physical education and sports is based on two principles - the principles of state and public administration. The successful implementation of governance depends on the degree of interconnectedness and joint activity of government agencies and public organizations. Along with the development of physical

culture and sports in their fields, these bodies plan the amount of pedagogical lessons, hours of compulsory training for young people, servicemen, personnel, types and times of extracurricular and free-time sports training, physical training, develop and approve tests and requirements that determine the level.

Key words: *physical education and sports, management, government agencies, physical training, public care.*